

J. WILCKE

RENÆSSANCENS MØNT- OG
PENGEFORHOLD

1481—1588

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS J. H. SCHULTZ

J. H. SCHULTZ A-S · UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI

MCML

Quentin Massys, Antwerpen. 1460—1530.

Vexelereren og hans Hustru

*Tilgnet min kære Hustru
Agnete
med Tak for Hjælp og Bistand.*

INDHOLD

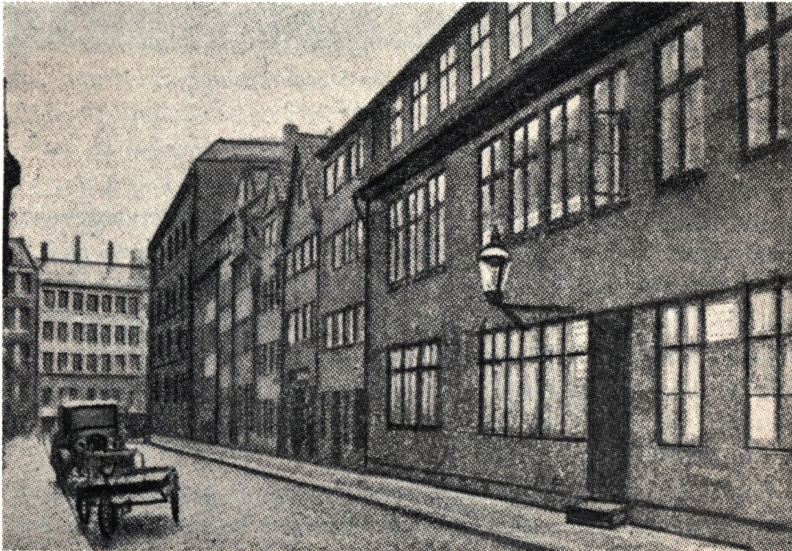
	Pag.
Indledning	7
<i>Første Kapitel:</i>	
Kong Hans' »Møntreformer« Gyldenregning.	32
<i>Andet Kapitel:</i>	
Christian II.s Klippinge og den første Møntvaluation.	147
<i>Tredje Kapitel:</i>	
Grevens Fejde og den anden Møntvaluation.	230
<i>Fjerde Kapitel:</i>	
Christian III.s Møntreform.	259
<i>Femte Kapitel:</i>	
Markregning. Frederik II.s Klippinge og den tredje Møntvaluation	308
<i>Sjette Kapitel:</i>	
Frederik II.s Forsøg paa Møntreform. Dalerregning.	367
<i>Syvende Kapitel:</i>	
Renæssancetidens Mønter, set i Forhold til Nutiden. Pristal 1875— 1948.	550
<i>Ottende Kapitel:</i>	
Varia	559
1. ААСІІНЕ ІГНУНДЕІ	—
2. OLAFÆ REX AN COL	562
3. Sigtuna Møntsted	563
4. En Flensborg Bys Seddel 1812.	568
5. Glückstadt Møntsted	569
6. Oldenburgsk $\frac{2}{3}$ Thaler 1690.	570
7. Frederikstad Møntsted.	573
8. Oldenburg Møntsted.	575
Billedfortegnelse.	581
Register	583
Tillæg og Rettelser	585

FORKORTELSER

Sp:	Specie	N. N. A.:	Nordisk Numisma- tisk Aarsskrift
R og Rdl:	Rigsdaler	N. R. A.:	Norsk Rigsarkiv
Dlr:	Daler	S.:	Schous Beskrivelse
℥:	Pund	gr:	Gram
℞ og Ɔ:	Mark	c:	cølnsk
β:	Skilling	p:	pagina
Ɔ:	Penning	l. c.:	loco citato
R. A.:	Rigsarkivet	d:	dansk
D. K.:	Danske Kancelli	l:	lybsk
T. K.:	Tyske —		

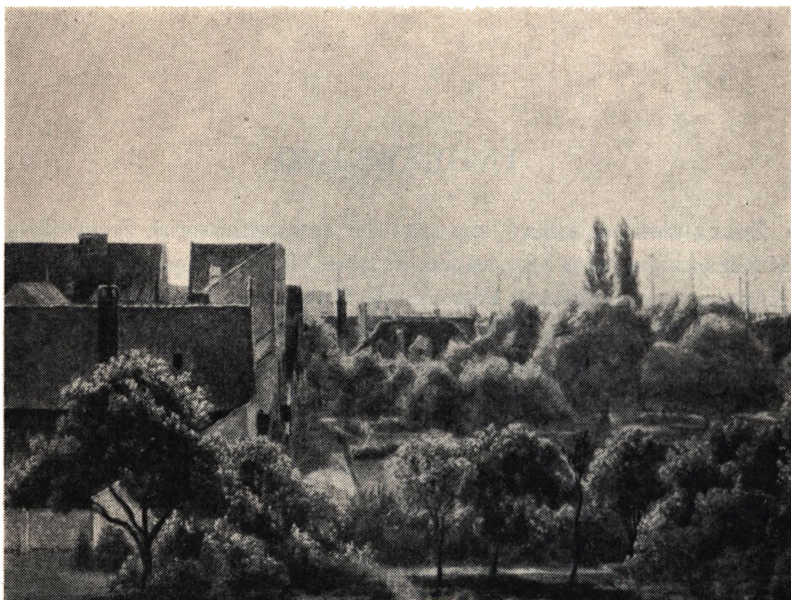
INDLEDNING

Som andetsteds anført¹⁾ mangler der en mønthistorisk Fremstilling af Renæssancetidens Møntvæsen, de store Møntforringelsers Tidsrum, Klippingernes Guldalder eller snarere Kobbetid, Christian II.s svenske Krig, Grevens Fejde og Syvaarskrigen, Tiden fra 1481, da Haubergs Mønthistorie slutter²⁾, til 1588, da Christian IV.s Regering begynder³⁾, med andre Ord Kong Hans', Christian II.s, Frederik I.s, Christian III.s og Frederik II.s Regeringer, den Tid, i hvilken Danmarks Mønter forlod Middelalderens Præg og fik et moderne Tilsnit under Renæssancens Paavirkning.

Wineckes Mønt ud til Helsingørgade

- 1) J. Wilcke: Daler, Mark og Kroner, Kbhvn. 1931, p. 7.
- 2) P. Hauberg: Danmarks Myntvæsen 1377—1481.
- 3) J. Wilcke: Chr. IV.s Møntpolitik 1588—1625.

Udsigt over Botanisk Have, set fra Charlottenborg, ca. 1845.
Maleri paa Raadhuset

Inden Skildringen af dette Tidsrum paabegyndes, er der dog Anledning til her — ligesom i Forordet til tidligere udgivne Arbejder — at supplere og forklare enkelte Ting i den hidtil udkomne Mønt-historie. Der findes saaledes p. 90—91 og 93 i »Kurantmønten 1726—1788« Billeder af *Møntergaarden*, *Borgergade 25* og Kort over denne Ejendom. Der er imidlertid Grund til at medtage et Billede af Ejendommen ud mod Helsingørsgade, hvortil den efter »Planen« ogsaa oprindelig har haft Facade.

Som det vil ses, er Facaden mod Helsingørsgade ganske lig Facaden mod Borgergade. Om den egentlige Møntning har fundet Sted her, kan ikke med Sikkerhed siges, selv om her fandtes et gammelt Smedeværksted paa bar Jord. Der er saa meget mere Grund til at bevare et Billede af denne gamle Sidebygning til Borgergade 25, som den nu er nedrevet af Hensyn til Borbergades Udvidelse og hele Kvarterets Sanering. Det er værd at tilføje, at Møntmester Winecke ejede 2 Ejen-

domme i Helsingørsgade og at Johan Reyer, Smed ved Mynten, opgives at bo i en tredie Ejendom i samme Gade.¹⁾

I »Kurantmønten« p. 100 skildres, hvorledes den ny Mønt indrettedes i nogle Staldbygninger m. fl. bag *Charlottenborg*. Hvor idyllisk Mønten da laa, ses af hosstaaende Billede²⁾, jfr. Planen p. 177 i »Sølv- og Guldmøntfod 1845—1914«. —

Den 23. Februar 1529 fik Lensmanden i Skienssyssel Mikkel Blik Anerkendelse for, at han af Kongens afdøde Skriver Erik Brockenhuus havde faaet Kvittering for Aflevering af 202 *M* 4 β i Hvider og dobb. β , 4 rhinske gylden à 2 $\frac{1}{2}$ *M*, en fransk Krone for 3 $\frac{1}{2}$ *M* d. samt 43 Lod Sølv *norsk Vægt* »som er tredive nije« (c: 39) Lod *kølnsk Vægt*; »nye« er urigtig i Norske RigsRegistranter³⁾ læst som ny, hvad der ingen Mening giver, medens den gamle Numismatiker C. A. Holmboe — mulig efter et i Norge bevaret Aktstykke — rettelig angiver Ordet som Ni. Hvis man med nogle vil beregne den kølnske Mark til 230 g, vil den norske Mark efter Forholdet 43 til 39 ikkun andrage 208,60 g, hvad ingen synes at ville hævde⁴⁾. I 1939 har N. L. R. i Svensk Uppslagsbok tværtimod ansat den norske *M* til 215,80 g i Middelalderen. Efter det her angivne Forhold vilde den med en kølnsk Mark paa 233,855 g andrage 212,10 g.

Gaar man i Overensstemmelse med norske Numismatikere ud fra en norsk *M* paa i hvert Fald 212,52 g, vil 43 *M* norsk = 39 *M* kølnsk, give en kølnsk *M* paa ca. 234 g⁵⁾, og man maa da med de fleste have Lov til at regne med en *kølnsk M* paa 233,855 g. Den, der mest indgaaende har gjort den kølnske *M* til Genstand for Undersøgelser⁶⁾, Dr. Benno Hilliger, har overbevisende paavist, at denne fra den tidligste Middelalder har vejet 233,8 g. Hvis man i Tyskland har beregnet den lettere var det, efter hvad der er oplyst, kun for at nogle

1) Kbhvn.s Huse og Indvaanere efter Branden 1728, Kbhvn. 1906, p. 307, 322, 323.

2) Kbhvn.s Brandforsikring 1731—1911, p. 338.

3) Christiania, I, 1861 (7 rh. G. 1 fr. Kr.), p. 18.

4) Mønt, 1936, p. 11, 117—20.

5) RA. Arkivreg. I, p. 18, No. 13. Sv. numismatiska Meddelanden, XXVI, Stockholm 1932, p. 60 ff.

6) Benno Hilliger: Gold- und Silbergewicht im Mittelalter Halle 1932, p. 10 ff. Blätter für Münzfreunde Novbr. 1926, p. 534 ff. Num. Zeitschrift NF 22 (1929), p. 18.

Ærkebisper kunde snyde Købmændene i Frankfurt, Köln, Maintz og Trier med undervægtige Guldgylden, som de udgav for at udgøre det lovlige Antal 66 paa Marken, vel at mærke en forringet kølnsk *M*. Allerede før 1402 er det godtgjort, at den kølnske *M* havde fornævnte rette Vægt. Det er derfor betænkeligt at fravige den korrekte Vægt og fastsætte Vægten til et vilkaarligt Tal af 230 g.

I nyere Tid findes et uforkasteligt Vidnesbyrd om den kølnske Marks Vægt. 1729 afgav den mere i jordiske end himmelske Ting interesserede Biskop Deichman en vidtløftig Indberetning til Frederik IV. om Reformer paa det norske Møntvæsens Omraade og Indstilling om Forbedring af Driften paa Kongsberg. Heri opgiver han Vægten af 10 000 *M* kølnsk = 9375 *M* dansk. Efter Frdg. 10. Januar 1698 Kap. I § 5 skulde et dansk *℔* = 2 *M* rette sig efter Vægten af en Kubikfod fersk Vand eller 32 Potter = 62 *℔*, hvorefter 1 *℔* = 498,6425 g og 1 *M* dansk = 249,3212 g. Efter det opgivne Forhold mellem kølnsk og dansk Vægt bliver 1 *M* kølnsk = 233,74 g, altsaa meget nær ved den ovenfor antagne Vægt 233,85 g. Naar man gaar ud fra, at Deichman vel ikke har angivet Forholdet 10 000 : 9375 med fineste Nøjagtighed, er det dog fastslaaet, at man i 1729 regnede med den rette kølnske Marks Vægt. Det maa da være deres Sag, som vil paastaa, at en kølnsk *M* 200 Aar tidligere var ca. 4 g lettere, at føre et uforkasteligt Bevis for, at *den legale Vægt* mod al historisk Erfaring paa dette Omraade i de 200 Aar skulde være vokset med 4 g, medens alle dog er enige om, at paa Møntvæsenets Gebet forringes altid snarere Vægtene, end de forbedres¹⁾.

Tværtimod maa man efter det fornævnte Aktstykke fra 1529 gaa ud fra, at Vægten uforandret i de 200 Aar var 233,8 g. Naar der foreligger to saa afgørende Dokumenter som de nævnte, hvis Eksistens er oplyst og fremhævet baade i 1927 i »Kurantmønten« og 1932 i »Numismatiska Meddelanden« XXVI, maa det synes mindre vel motiveret paa Grundlag af nogle Møntvejninger af 8 vilkaarlige Dalere fra 1537 i et tilfældigt Møntkabinet i 1934²⁾ at sætte Marken

1) J. Wilcke: Kurantmønten 1726 — 1788, Kbhvn. 1927, p. 244, Amn. 1. — Geldwesen und Münzprägung in Bingen v. Dr. W. Deepenbach, Mainz, p. 22, Anm. 6. — A. Suhle: Wörterbuch der Münzkunde, Berlin 1930, p. 371.

2) Reynold Junges Møntmesterregnskaber, p. XVI og XXI.

til 230 g og Dalerens Bruttovægt til 28,75 g, $\circ: \frac{1}{8}$ af 230 g, samt i Værket »Mønt« sprede denne Lærdom videre som den rette. Man kan bortse fra Vægten af Smaamønten som i denne Forbindelse værende uden større Betydning, idet ingen for Alvor vil mene, at der ud af Vejninger af en Mængde Skillemønt af Datidens Kaliber kan drages nogen Slutning til, hvorvidt den kølnske \mathcal{M} vejer 4 g mere eller mindre, jfr. iøvrigt Regling nedfr. Men dertil kommer, at alle Møntsmede i Datiden udtog de bedste Eksemplarer til Smeltning og overlod de ringeste til Eftertiden. Det er de 8 Daleres Vægt, Mindstevægt 28,06 g, Størstevægt 29,00 g og Gennemsnitsvægt 28,69 g, der har været afgørende. Det er øjensynlig denne sidste Vægt, som har virket inspirerende paa de 28,75 g, der opgives som Normalvægten. Men af de 8 Stk. Dalere (der er nu 10), som findes i den danske Statssamling, og som erkendes benyttede til Vejningen (altsaa ikke »hovedsagelig« benyttede dertil), er de 6 noget slidte og »vejrbitte«. De kan ikke med Rette benyttes som Beviser for, hvilken Vægt de oprindeligt har haft, eller hvor meget 8 Stk. = 1 kølnsk \mathcal{M} har udgjort. Hvis der skal regnes forsvarligt, maa det bedste Eksemplar lægges til Grund, $\circ: 29$ g, som $\times 8$ udgør 232 g.

Men der kan være Grund til at supplere disse Vejninger — hvis man nu endelig vil lægge saa stor Vægt paa disse — med nogle andre. Lad os da først og fremmest tage et Eksemplar af Daleren fra 1537, der i mange Aar har ligget i det schweitzsiske Nationalmuseum.¹⁾

Daler 1537

¹⁾ J. Wilcke: Møntauktion 1946, II, No. 95.

Som det ses af Billedet er dette Eksemplar endda ikke absolut dadelfrit, noget slidt paa Portrættet og Vaabnet og beskaaret i Kanten forneden. Den vejer dog 29,0121 g. 8 Stk. vilde veje 232,0968 g.

Vi tager en anden god Daler fra Datiden, den norske fra 1546:

Norsk Daler 1546

Det er et smukt Eksemplar, dog lidt slidt paa Kongens Hoved. Mønten vejer 29,2402 g, 8 Stk. altsaa 233,9216 g.¹⁾

Daler 1590

Et fint Eksemplar af Christian IV.s Specie fra 1590, lidt slidt paa Pibekraven, vejer 29,0768 g, 8 Stk. altsaa 232,6144 g.²⁾ Jeg benytter Lejligheden til at give Museumsinspektør Galster Medhold i, at denne Daler næppe i Datiden har været kaldt Prinsensdaler, og at dette Udtryk sikkert rammer de nederlandske Dalere med »Prinse«-Portræt

¹⁾ Ibid., No. 744. ²⁾ Ibid., No. 133.

1 Specie norsk 1778¹⁾ vejer 28,8173 g; et jævnt godt Exemplar som efter Datidens Udmøntning $8\frac{3}{32}$ Stk. paa 1 \mathcal{M} c. vilde udgøre en \mathcal{M} paa 233,3 g. Det vilde give et smukt Resultat, hvis man bestemte 1 \mathcal{M} k. herefter, skønt man vidste, at 1 \mathcal{M} k. da var 233,8 g.

Vi vender tilbage til 1500-Tallet og et Par slesvig-holstenske Daler fra 1547.

Daler 1547

Den ene vejer 28,5275 g; den anden, som er afbildet ovenfor, 28,7300 g.²⁾ Som enhver vil se af Billedet, er den sidste ikke sluppet fri af Tidens Tand. De 2 Stkr. vidner tydeligt om, at de slet ikke kan tages som Beviser for Udmøntningsvægten, endsiges for den cølnske \mathcal{M} . Men de sex i det kgl. Møntkabinet er endog ringere. Det er ligesaa urigtigt at tage disse med i Bevisførelsen som hvis man f. Ex.

Daler 1563

¹⁾ Ibd., No. 1008.

²⁾ Ibd., IV, No. 7—8.

tog et iøvrigt godt Exemplar af en slesvig-holstensk Specie fra 1807, der vejede 28,6706 gr., som Vidnesbyrd om, at den cølnske *M* i 1807 kun beløb sig til 232,05 gr.¹⁾

De slesvig-holstenske Mønter vare beregnede paa at være gænge og gæve i Lübeck og Hamburg som lübsk Mønt. Men i hvert Fald fra 1524 udgjorde den cølnske *M* paa 233,856 gr. Grundvolden for hele det tyske Riges Møntsystem.²⁾ Er det da rimeligt at antage, at der nord for Kongeaaen skulde herske en helt anden Norm ca. 4 gr. lettere?

En Daler fra Frederik II.s Tid 1563 vejer 28,7600 gr.³⁾ 1 *M* c. altsaa 230,08 gr. Skulde man derfor regne med en *M* paa 230 gr. skønt enhver kan se, at Løverne i Skjoldet er udslidte og Mønten ikke helt nitid.

Kroningsdaler 1596

Det samme gælder en Specie fra 1596, som vejer 28,7418 gr.; *M* c. 229,9344 gr.⁴⁾

Specien fra 1597 leverer det bedste Bevis for Vejningsteoriens Angribelighed.⁵⁾ Det er et af de skønneste Exemplarer af denne Christian IV.s Bryllupsdaler, der overhovedet foreligger. Den vejer dog kun 28,2766 gr. Hvis en cølnsk *M* udgør 8 Stkr. af denne

1) Ibid., IV, No. 133.

2) N. L. R. i Svensk Uppslagsbok 1939 under Mark.

3) Forn. Møntauktion III, No. 109.

4) Ibid., No. 137.

5) Ibid., No. 139.

Bryllupsdaler 1597

Mønt, vejer den altsaa 226,2128 gr. Efter Vejningsteorien skulde f. Ex. 8 Stkr. af saadanne nitide Dalere være af Betydning. Men end mindre et Gennemsnit, hvori dette Stk. havde Del, kunde i Virkeligheden tilstedes. Resultatet vilde være ganske uforstaaeligt.

Daler 1620

Specie fra 1620 vejer 28,9206 gr., en cølnsk *M* altsaa 231,3648 gr.¹⁾ Af alt det foregaende vil ses, med hvor ringe teknisk Nøjagtighed man i Praxis kunde udmønte de enkelte Stkr. og i hvor høj Grad de til Nutiden overleverede Mønter kan tabe baade $\frac{1}{2}$ og 1 gr. Vægt, men paa den anden Side som f. Ex. den norske Daler fra 1547 pludselig veje til en *M* paa 234 gr. Skal man derfor give et paalideligt Billede af Datidens Penge, maa man, hvor det er muligt, holde sig til de legale Møntordninger og de lovbestemte Vægte, som heraf kan

1) Ibd., No. 211.

udledes ud fra en *M* cølnsk paa 233,8 gr., mod hvilken Vægt der intet kan anføres paa Grundlag af tilfældige Vejninger. Det er kun beklageligt, at et Værk som »Mønt« har ladet sig bevæge til at fravige de rette Vægtangivelser.

Men man bør selvfølgelig ikke kaste Vrag paa Vejninger, hvor disse kan være vejledende og kaste Lys, hvor Lovbestemmelserne svigter. Naar man f. Ex. er gaaet ud fra Møntordningen af 12. Januar 1582 som normgivende for Christian IV.s første Specier, gælder dette ikke ovennævnte Bryllupspecie, der 29. Oktober 1597 omtales som en af Kongen befalet »Skuemynt«. Den har skullet være af særlig fint »Medaillesølv«, vel sagtens ca. $8\frac{1}{4}$ Stk. paa 1 *M* c., der herefter langt overstiger 230 gr. og som snarere da vejer over 233 gr. Med disse Undersøgelser suppleres tidligere Redegørelser om disse Forhold.¹⁾

Vejningerne af ovennævnte Mønter er foretagne af Fabriksingeniør Poul Ussing.

For imidlertid engang for alle at undlive Postulatet og jage en Pæl gennem Spøgelset: en Cølnermark paa 230 gr. hidsættede Billeder af de 10 i Møntkabinettet i København bevarede Exemplarer af Daleren fra 1537 med Angivelse af deres Vægt, saaledes at heraf enhver uholdt kan se, hvilke Stkr. der er anvendt til Vejningen af en cølnsk Mark fra Datiden. Naar Spørgsmaalet her paany er taget op til saa grundig Undersøgelse og Overvejelse som mulig, skyldes det Hensynet til, at den numismatiske Videnskab bør være fuldt ud klar over, hvorvidt den vil slaa sig til Ro med Resultater, der har til Grundlag den af Kabinettet i København vilkaarligt udvejede *M*, bestaaende af et Gennemsnit af nogle mere eller mindre nitide Exemplarer eller vil foretage sine Beregninger ud fra Markens efter alle hidtidige Undersøgelser og de foreliggende Dokumenter lovbestemte Vægt. Man har ganske forset sig og forladt sig paa nogle faktiske Vægte af vilkaarligt til Nutiden bevarede og af Indsmeltere sparede Stkr. og kan ikke se eller forstaa, at det slet ikke er dem, det gælder, eller om disse Mønter i Statssamlingen er udmøntede med Tusinddeles Nøjagtighed. Mønthistorie kan naturligvis skrives paa dette

¹⁾ J. Wilcke: Chr. IV.s Møntpolitik, 1919, p. 59—60. — Daler, Mark og Kroner, 1931, p. 152, 156.

Grundlag, om man absolut har Lyst dertil, men det bliver ikke med økonomisk nøjagtig Gengivelse af, hvad de historiske Aktstykker har tilsigtet eller givet det Udseende af at tilsigte. Men end ikke det angivne faktiske Grundlag er benyttet nøjagtigt.

Af de 10 afbildede Mønter maa formentlig udskydes No. 1, som vejer 36,31 gr., og No. 9, der ikkun vejer 28,06 gr. No. 1, der bærer et ganske særligt til Kroningen afpasset Præg, kunde man antage som en ikke i Omløb sat og derfor nitid 2 *ℳ* lybsk i Overensstemmelse med den Dobbeltmark lybsk fra Husum 1522, der nylig er fremkommet og som indtil for faa Aar siden i flere Aarhundreder har været opbevaret i en af de største tyske fyrstelige Samlinger. I denne Forbindelse kan maaske ogsaa nævnes den saakaldte »Wendentaler« 1541, som ganske vist kun vejer 28,7 gr., men bærer Møntværdien 2 *ℳ* lybsk.¹⁾

Disse Mønter har maaske været Prøver fra en Tid, da Daler- og Markregning endnu kæmpede med hinanden.

No. 9 af saa ringe Vægt som 28,06 gr. passer ikke ind i den almindelige Dalerrække, men er maaske et Forsøg med en særlig fin »Sølvgylden«, jfr. ovenfor Christian IV.s Bryllupsdaler.

De øvrige 8 Stkr. har følgende Vægte (alle Vægte opgivne fra Møntkabinettet i København):

No. 2:	28,80	gr.
- 3:	28,89	-
- 4:	29,15	-
- 5:	28,42	-
- 6:	28,90	-
- 7:	28,80	-
- 8:	28,71	-
- 10:	28,99	-

230,66 gr. : 8 = 28,83 gr.

Ser man nu efter i de i Reynold Junges Møntmesterregnskaber p. XX—XXI indrykkede Tabeller, vil man til sin Overraskelse se, at den lille Daler paa 28,06 gr. er medtaget og at den tungeste Dalers

¹⁾ J. Wilcke: Møntauktion, IV, 1946, No. 1; jfr. Num. Medd., XXVII, p. 107 ff. — W. Jesse Wendische Münzverein, p. 129—30, 257, No. 577.

10 Siker. Dalarna fra 1537

Vægt er opgivet til 29,00 gr. i Stedet for 29,15 gr. Herefter opnaas et »Gennemsnit« paa 28,69 gr., der p. XX dog rundes opad til 28,75 gr. = 230 gr. paa den cølnske Mark.

Dobbel M fra Husum 1522

Men naar man saa tager de afbildede Dalere i Øjesyn, vil man end yderligere forbavses. Som enhver kan se, er den tunge Daler paa 36,31 gr. og den lette paa 28,06 gr. de 2 eneste virkelig nitide Exemplarer i hele Samlingen, medens alle de andre er mere eller mindre slidte paa Avers eller Revers eller begge Sider. I hvert Fald en enkelt synes tilmed beskaaren. Og af disse tages tilmed et »Gennemsnit« til Udgangspunkt. Som en numismatisk Ven udtrykte det over for mig: »Kun hvis man var saa heldig at gøre et Værkstedsfund af nye Exemplarer kunde man *maaske* med fuld Sikkerhed afgøre, om den cølnske M vejede de knap 4 gr. mere eller mindre.« Men selv da maa man erindre den Usikkerhed, med hvilken Mønterne *faktisk* udmøntedes paa Trods af *de legale* Paabud. Der er heller næppe Grund til at tro, at Møntmestrene, hvis Fortjeneste og Moral tit førte dem til de værste Straffe, som f. Ex. da nogle kogtes levende i en større Gryde paa et Raadhustorv i Tyskland, skulde nære nogen Tilbøjelighed til at skrote Mønterne alt for nøjagtigt efter Loven, men helst lod dem mangle lidt mere eller mindre. Men helt overraskende Vægte kan ogsaa forekomme. Man behøver blot at se paa ovennævnte Samling Dalere fra 1537, hvori forekommer 2 nitide Stkr. paa henholdsvis 36,31 gr. og 28,06 gr. Det tidligere omtalte Exemplar af Daleren 1537 fra det schweitzsiske Nationalmuseum vejer 29,0121 gr. Ogsaa heraf ses, hvor tvivlsom den Vægt af Cølnermarken er, som ligger

til Grund for Udgivelsen af Reynold Junges Regnskaber og af »Mønt«. Det er derfor ogsaa fuldtud rigtigt, naar K. Regling udtaler: Die Verwertung der Münzen endlich als metrolog. Quellen, d. h. ihres Rohgewichtes zur Ermittlung der gesetzlichen Norm, krankt einmal an Ungenauigkeiten moderner Wägungen, . . . dann an Ungenauigkeiten der antiken Justierungstechnik, an dem Vorhandensein von Justierungen al marco, von Abzügen von der Gewichtsnorm für den *Schlagschatz*, an Remedium und Passiergewicht. . . . Endlich aber gibt es keine einheitliche Methode der Verwertung der Münzen (. . . Maximal-, korrigierten Maximal-, Durchschnittsgewicht und der sog. Frequency-table) . . . Den gleichen Schwierigkeiten begegnet natürlich die M. des M. A. . . .¹⁾

Undersøgelsen af den cølnske Marks Vægt kan passende afsluttes med en Henvisning til Wilhelm Jesses indgaaende Udredning af Spørgsmaalet p. 52—64 i sit Arbejde: Der Wendische Münzverein Lübeck 1928. Han kommer til en Cølnermark paa 233,8 gr. i Overensstemmelse med Hilligers seneste Resultat. Hilliger er gennem aarelange Anfægtelser og Undersøgelser naaet til en for hele Middelalderens Metrologi afgørende Vægtmaaler: den cølnske *M* af fornævnte Størrelse, der ganske svarer til de foran fremdragne Dokumenter af 1529 og 1729 fra Nordens Mønthistorie. En saa almenkendt Videnskabsmand som Professor, Dr. Max v. Bahrfeldt²⁾ anerkender da ogsaa kun en cølnsk *M* paa 233,856 gr.

Med den cølnske *M* skulde al Møntvægt beregnes. Herom fastsættes i Forordning om Mynt, Alen og Vægt i Norge 1541³⁾: »Efterdi her findes megen Svig eller Brøst paa Vægter overalt vort Rige Norge og Vi for samme Norgis Rigis mangfoldige Øer og Landis adskillige Lejlighed ikke gøre nogen Forandring paa Vægten som Smør, Kobber, Bly og anden saadan Vare vejes med, Da ville Vi at dermed holdes skal, at hvis Sølv eller Guld som vejes og sælges over alt Vort Rige Norge skal vejes efter kølnisk Vægt, eftersom dette er i Brug og sædvanligt i Vort Rige Danmark og andre omliggende Lande og Sjøsteder og ikke med norsk Vægt, som her til Dags sket er, dog at de andre Pund og Vægter, som man plejer at maale og veje Korn,

¹⁾ Wörterbuch der Münzkunde 1930 p. 388—89.

²⁾ Niedersächsisches Münzarchiv, I, Halle 1927, p. 492.

³⁾ Chr. III.s Historie, Kbhvn. 1778, II, p. 355—56.

Smør, Kobber og saadanne Vare skal ved Magt blive og holdes efter gammel Sædvane.

Ud fra denne cølnske *M* af nævnte Vægt 233,855 gr. er Møntberegningerne i de forudgaaende mønthistoriske Arbejder saavel som mange andres Værker foretagne med *flere Decimaler*. Selvfølgelig er Mønterne ikke i Praxis udmøntede med slig Nøjagtighed, selv om man ganske vist heller ikke i Datiden var ude af Stand til eller veg tilbage for ret smaa Enheder.¹⁾ Naar Tabellerne alligevel medtager saa detaillerede Udregninger, er det til Oplysning for historisk interesserede ved Bedømmelsen af større Summers Værdi ud fra Theorien om en Gennemsnitsmaalestok paa Grundlag af Datidens Dokumenter. Det er muligt, at man, hvis man kun beskæftiger sig med Mønternes ydre Fremtræden kan indskrænke sig til en eller to Decimaler, idet Mønternes faktiske Vægt spiller en mindre Rolle ved Bedømmelsen af deres Værdi i den økonomiske Sammenhæng. Thi de faktisk bevarede Exemplarer kan ikke være afgørende i saa Henseende. Her gælder i ikke ringe Grad Romerrettens: quod non in actis, non in mundo til Forskel fra Chr. J. Thomsens: Først Sagerne, saa Skrifterne. Hvad der staar i disse sidste er ikke en faktisk, men en retlig Vægt, som Møntsmedene skulde tilstræbe at overholde. Denne retlige Vægt kan og bør angives saa nøje som muligt og rimeligt. Den teoretiske Metrologi maa være det historiske Grundlag.²⁾

Der bliver da tilbage at tage Stilling til Spørgsmaalet om *Købeevnen* eller *Købekraften* hos Datidens Mønt i Sammenligning med Nutidens Nogle har næret Betænkelse ved at drage en saadan Sammenlig-

¹⁾ Sv. num. Medd. I. c., p. 63 øverst og Note 1. Wörterbuch der Münzkunde, Berlin 1930, p. 372, hvorefter den c. *M* i 14. Aarh. deltes i 512 Heller og i 16. Aarh. endog i 4352 As!

²⁾ Jfr. herved Prof. Axel Nielsen: Specier, Kroner, Kurant, Kbhvn. 1907, p. 31; C. J. Schive: Norges Mynter i Middelalderen., Indl., p. XXXV; Schwinkowski: Die Reichsmünzreformbestrebungen 1665—70, 1916, p. 45. *M* c. 233, 856 gr.; H. Buchenau: Grundris der Münzkunde, 1920, p. 4: 233,8123 gr.; A. Suhle: Wörterbuch der Münzkunde, Berlin 1930, p. 371. *M* c. 233,856 gr.; Jungk. Bremische Münzen, 1876, p. 45—46; W. Jesse: Der wendische Münzverein, 1928; Kurantmønten, p. 244; Myntdirektør Wallroth: Sveriges mynt 1449—1917, Stockholm 1918; Sv. num. Medd., XXII; Sv. Aakjær: Maal, Vægt og Taxter i Danmark, 1936. N. N. A. 1949. E. Eriksen p. 60.

ning. Kortest og klarest findes dette udtrykt af Professor Eli E. Heckscher i den Vejledning, som Kungl. Myntkabinettet udgav 1945 ved Indvielsen af Kabinetets nye Lokaler.¹⁾ Professor Heckscher har helt rigtigt sondret mellem *Mønt* og *Penge*; *Mønternes Værdi* i Metal mod hinanden er ikke vanskelig at afgøre, forsaavidt de indeholder samme Metal; vanskeligere bliver det strax, naar det er forskelligt Metal. Forfatteren sætter derfor ikke med Urette et Skel ved 1875, da de nordiske Riger i Fællesskab gik over til Guldmøntfod, idet Sølvets Værdi i Forhold til Guld har været meget vaklende mod 1800-Tallets Slut.²⁾ Imidlertid kan man fastholde Omsætningstallet ved 1873—75 Aars Reform: ca. 15,8 kg Sølv mod 1 kg Guld. *Metalspørgsmaalet* skulde dermed være nogenlunde løst, idet det iøvrigt er et helt andet Spørgsmaal, der ligger for, nemlig *Pengenes Købekraft*, som til en vis Grad er helt uafhængig af Metallet, hvad bedst ses i Nutiden, hvor Omsætningsmidlet er uindløselige Papirpenge med dertil hørende Cheks, Vexler og andre Anvisninger.

Vi vil da først se paa Forskellen mellem Metal mønt og Papirpenge.

Den første Slags Mønt nedstammer fra Byttehandlens Tid, da Kvæg og Hoveder var den almene Værdimaaler, saaledes som der staar i Iliadens 23. Sang³⁾ om de Priser, Præmier og Belønninger, der udsattes for Vinderne i de Kampe, som afholdtes til Patrokles Ære ved hans Ligfærd:

»Prisen for den som vandt, var en flammebetrædende Trefod
Og i Ackærnes Folk tolv Hoveder værd man den skattet
Men for den Tabende stod i Kreds en Slavinde som Kamppris
kyndig i qvindelig Gjerning af Værd ved Hoveder fire —
Sidst udsatte Peleiden et langskaftet Spyd og en Kedel
Blommet, af Ild urørt og regnet i Værd med en Oxe.«

Kvæg var baade værdifuldt og kunde let flyttes fra Sted til Sted.

Imidlertid var Metal ogsaa værdifuldt, kunde endnu lettere transporteres og derhos bekvemt deles. Efterhaanden indtraadte da Guld, Sølv og Kobber i Hovedernes Sted som Byttemiddel. Men Slægt-skabet kunde ikke dølgjes. Paa store rektangulære Kobberstykker fra

¹⁾ Sveriges Mynthistoria, Stockholm 1945, p. 3—8 og 43—50.

²⁾ Daler, Mark og Kroner, p. 151 ff.

³⁾ Chr. Wilsters Oversættelse, II, Kbhvn. 1878, p. 175, 179.

tidlig romersk Tid findes da ogsaa afbildet en Oxe paa hver Side, og Penge kaldtes »pecunia« efter pecus, pecoris n. Kvæg og pecus, pecudis f. et enkelt Stykke Kvæg.¹⁾

Kobbermønt fra Mellemitalien, 3-Hundredaarstallet før Chr.

Fra dette Udgangspunkt maa vi forudsætte, at det oprindelig va Meningen, at Metalstykket (Mønten) i sig selv skulde have den Værdi

¹⁾ En af de bedste Fremstillinger af hele dette Emne findes i »Sverige Riksbank« 1668—1924, V, Stockholm 1931, af Oscar Montelius: Myn och Sedler.

at det kunde opveje det Arbejde eller den Vare eller det Jordstykke, det skulde være Betaling for. Der gaves altsaa ingen »Kredit« paa Mønten. Efterhaanden blev Udmøntningen en Statsopgave, fra først af en Garanti, senere et indbringende Monopol, fordi der kunde »snydes« paa Mønten, idet den udgav sig for mere end den var værd Om dette vil nærværende Arbejde i udstrakt Grad handle.

Til Slut blev Mønten som nævnt en uindløselig Papirseddel, i sig selv uden Værdi. Hermed kommer vi ind paa Forskellen mellem tidligere og nuværende Værdimaalere, der er af ikke ringe Betydning for det Spørgsmaal om Købekraftens Sammenligning, som vi her beskæftiger os med. Byttede man i sin Tid i Nationalbanken en Guldtyvekroner for Sølv eller Sølv mønt for Guld, foretog man en Handling i Slægtskab med tidligere Tidens Byttehandel, idet man ved Byttet paa en Maade løsgjorde sig fra Banken. Byttet var tilendebragt, Mønterne var præget og udgivet. Modtager man derimod Penge-sedler, faar man om saa maa siges en Andel, et Pant, en Sikkerhed i de i Banken beroende Gældsbreve fra dem, der har laant Sedlerne af Banken som Anvisninger paa de i Omsætningen værende Varer, Arbejde eller Jord. Naar Laantageren gennem Sedlerne har optaget sit Laan af de i Omsætningen værende Goder, har han forpligtet sig til engang at skaffe et tilsvarende Kvantum til Generhvervelse af de Sedler, som Banken til enhver Tid anser det for nødvendigt at faa tilbage for at Mængden af Omsætningsmidler ikke skal blive for stor og Sedlerne derved tabe i Værdiforholdet til Goderne. Hvor meget Sedlerne kan købe, beror paa hvor mange Sedler Banken laaner ud paa Varer o.s.v. Jo flere, des mindre, jo færre, des mere, idet Sedlerne dækker med en større eller mindre Mængde den Kvantitet af Varer, Arbejde og Jord, der findes i det Samfund, i hvilket Sedlerne er bestemt til at cirkulere mere eller mindre hurtigt. Det vil forstaaes, at man herved er langt fra det tidligere Omsætningsmiddel, om end ikke længere end at en Sammenligning ikke er udelukket, thi Værdimaaleren er nu et Begreb, et Gældsbevis, hvis Købeevne kan fastslaaes.

Der er *ikke noget ulogisk* i en Sammenligning mellem ældre og nyere Værdimaalere, hvor forskellige de i Mellemtiden maatte have været: fuldt Metal, ringe Metal ja endog Papir. Man ser da ogsaa Luxdorff uden Betænkelighed vurdere Christian III.s Mønter i dansk Courant, saaledes f. Ex. en Goltgylden fra 1539 til 1 Rdlr. $8^{35}/_{59}$ β og en Jo-

chimsdaler fra 1534 til 1 Rdlr. $2^3/5 \beta^1$), skønt Courantdaleren dengang næsten kun var Papir. Pristallet er jo ogsaa i de seneste Tider beregnet for Aarene 1865—1914 og 1872—1925 uanset Overgang fra Sølv-til Guldmøntfod, ja endog uanset mellemliggende Perioder af uindløselig Papirmønt²⁾ og for Tiden 1931—43 med Grundtal 100 under Guldmøntfod i Juli 1914 og Resultat 286.³⁾

Penge er altsaa blevet et Begreb, en vis Mængde almindelig Købekraft, ikke mere identisk med eller afhængig af Møntstykker.

Til yderligere Belysning af »Pengene«s fuldstændige Løsrivelse fra Guld, Sølv og andet Metal bør endnu anføres, at Regimet saavel i Norden som andetsteds ved alle mulige Restriktioner paa Varernes Pris og Mængde har indskrænket den fri Omsætning af Sedler, Vexler, Checks, Anvisninger m. m., idet disse gennem Inflation truede med en overdreven Prisdannelse paa de faa Varer over for en stor Masse Omsætningsmidler. Ogsaa herigennem vil det forstaaes, at Købeevnen, Pengenes »Værdi« er blevet et vilkaarligt *Begreb*, undergivet de forskellige Regeringers Indgreb og Manipulationer.

Men saa opstaar det meget sværere Spørgsmaal: Hvorledes stiller det sig med Lighedstegnet mellem Pengene hist og nu, α : det som kunde købes i Datiden, og det, som kan købes i Nutiden. Her rører Professor Heckscher ved den afgørende Vanskelighed: Er det *umuligt* at drage Paraller og Sammenligninger: Et Oldensvin fra Frederik II.s Tid er visseelig ikke det samme som et Andelssvin fra Frederik IX.s Tid.⁴⁾ En Lensmands Løn under Christian III: 200 Specier kan vanskeligt sammenlignes med en Amtmands Løn, ca. 20 000 Kr. nu om Dage, saaledes at man kan sige, at 200 Specier = 20 000 Kr. Thi for det første fik Lensmanden Masser af Naturalier fra Lenet foruden andre Afgifter. Derhos var hans Løvefod af et ganske andet Tilsnit end en Amtmandsebedsmands i Dag. Paa den anden Side var Naturalierne maaske i mange Henseender ringere end de, som Amtmanden køber i 1949?. Professor Heckscher fremdrager flere ram-mende Exempler fra Sveriges Mønthistorie paa Vanskelighederne ved Købekraftens Sammenligning.

¹⁾ Chr. III.s Historie, II, 1778, p. 650.

²⁾ J. Wilcke: Specie, Kurant- og Rbdlr., Kbhvn. 1929, p. 406.

³⁾ Statistisk Aarvog 1944, Kbhvn. 1944, p. 115. Nationaløkonomisk Tidsskrift 1926, p. 152 ff.

⁴⁾ Jfr. Salomon J. Frifelt: Fra Vildornen til Baconsvinet, Kbhvn. 1938.

Imidlertid kan det ikke bestrides, at Historieskrivningen vil lide under betydelige Fejlvurderinger, hvis den ældre Mønts Værdi kun bedømmes ud fra Metalværdien, saaledes som det hyppigt eller snarere ret almindeligt er sket. Naar f. Ex. i Norges Historie IV—I, Kristiania 1909 p. 81 oplyses, at »Akershus Len 1556 blev overdraget Kristiern Munk som Regnskabslen med 100 Joachimsdaler (400 Kr.) — en Sum, som almindelig forekommer ved disse Forleninger i begge Riger — i aarlig Løn«, da er dette jo meget vildledende; p. 134 sættes derimod 16 500 Dlr. = 330 000 Kr. og 4000 Dlr. = 80 000 Kr. I Danmarks Riges Historie 1536—88, Kbhvn. 1906, af V. Møllerup, p. 159 sættes 2 Mill. Dlr. 1563 = 40 Mill. Kr. Disse sidste Værdiansættelser stemmer ikke ilde med en Ansættelse af Christian III.s Daler 1547 til ca. 22 Kr.¹⁾ 1 Dlr. i Mønt $\frac{6}{7}$ Sp. til 16 Kr. 05 Øre, 1 østrigsk Gylden 1555 til ca. 20 Kr. og Thaler 1566 til ca. 19 Kr.

Ihvorvel Professor Heckscher kan have en Del Ret og Medhold i, at han har gjort opmærksom paa Vanskelighederne og Fejlprocenten i de Sammenstillinger af Købekraften forhen og nu, som hidtil har foreligget, vilde det dog være et Tilbageskridt, hvis man i Historieforskningen af Ængstelse herover vendte tilbage til at oversætte Datidens Mønt i saa og saa mange gr. Guld og Sølv i Forhold til Nutids Mønt.²⁾ Som ovenfor nævnt vilde herved kunne bibringes Nutids Læsere et ganske fortegnet Billede af Datidens økonomiske Forhold. Omend man kan fremdrage Tilfælde, der kan volde Tvivl, er der dog saa mange Ting i Datidens daglige Liv, som vel kan danne Lighedstegn med vor Tid:

Peder Rud til Vognserup købte f. Ex. i 1556 et Lod Muskat for 3 β , en Pot Vin for 3 β , en Pot Brændevin for 12 β (mærkeligt dyrt i Forhold til Vinen!), $\frac{1}{2}$ \mathscr{H} Kanelbark for 2 \mathscr{M} , 1 \mathscr{H} Ingefær for 2 $\frac{1}{2}$ \mathscr{M} , 1 Lod Kardemomme for 4 β , 1 \mathscr{H} skuret Sukker for 12 β , 2 Par Knive for 16 Hvid, 1 Tønne Øl \mathscr{M} 3, 1 \mathscr{H} Karnariesukker 8 β , $\frac{1}{2}$ \mathscr{H} Saffran 3 Dlr., $\frac{1}{2}$ \mathscr{H} Ingefær 20 β , 1 \mathscr{H} Peber 2 \mathscr{M} , 1 Alen rødt Engelsk Klæde 3 \mathscr{M} , $\frac{1}{2}$ \mathscr{H} Skrin Sukker 6 β , 1 \mathscr{H} Risengryn 8 Hvid, 100 Søm 4 β , i 1557 1 \mathscr{H} Kanarisukker 14 β (steget 6 β !), 1 \mathscr{H} Peber 28 β (faldet 4 β), 1 \mathscr{H} Spisekommen 10 β , 1 \mathscr{H} Skrinsukker 1 \mathscr{M} (steget 4 β), 1 \mathscr{H} Risengryn 3 β , 1 \mathscr{H} Allun 4 β , 6 \mathscr{H} Melittsukker 1 Dlr., 1 \mathscr{H} Sukker

¹⁾ J. Wilcke: Daler, Mark og Kroner, Kbhvn. 1931, p. 155.

²⁾ Danmarks Statistik, III, p. 274.

Kandi 1 *M*, i 1558 1 *℥* Spisekommen 12 *β* (steget 2 *β*), 1 *℥* Svovl 3 *β*, 1 *℥* Sukker Kandi 12 *β* (faldet 4 *β*), 1 *℥* Kanarisukker 1 *M* (steget 2 *β*), 1 *℥* Ingefær 2 *M*, 1 Alen fint grønt engelsk Klæde 3 *M* 4 *β*, 1 Alen fint engelsk 1½ Dlr., 1 Alen brunt engelsk 3 *M*.¹⁾ 1608 købte Lensmanden paa Hagenskov Jørgen Brahe den 1. Septbr. en Hest af Christian IV. for 100 Dlr. og den 19. s. M. en ditto for samme Pris. Ogsaa i 1607 havde han købt af Kongen en Hest for 100 Dlr.²⁾ I 1627 solgte han en graa Hest for 120 Rdlr.

I 1536 blev det fastsat, at de Knægte, som laa i Vordingborg, Præstø, Slagelse og Skelskør, ikke skulde betale dyrere for:

- 1 Oxe end 14 *M* (*d?*),
- 1 Fjerdings Smør 10 *M*,
- 1 Lam 12 *β* (*d?*),
- 1 Par Høns 4 *β*,
- 1 Gaas 4 *β*,
- 1 Læs Hø 1 *M*,
- 1 Tønde Havre 1 *M*,
- 1 Læs Strøelse 8 *β*.

Samme Aar fik Lensmændene i Holbæk Len, Skjoldnes og Harritsborg Len Ordre til at hjælpe Købmangerne i København med at købe Oxer og Lam, 16 *M* for »en god gild Oxe og mindre eftersom han er ringere til Værds.« Oxekød, Lam, Høns og Gæs samt Smør maa dog vist have smagt saa nogenlunde paa samme Maade i 1536 som i 1946.³⁾

Priserne synes iøvrigt stegne blot paa de Par Aar fra 1534—36 eller at være noget højere i Sydsjælland end i Holsten efter Mønsterskriver Engel Lantwers Lejrregnskab fra Travemünde 1534, hvorefter f. Ex.:

- 1 Ko koster 3 *M* 12 *β* *l*,
- 1 Lam 6 *β* *l*,
- 1 Høne 8 Pfennig *l*. à 9 Pfennig *l*,
- 6 Faar 3 *M* *l* etc.

¹⁾ Vedel Simonsen: De danske Ruder, II, Odense 1845, p. 128.

²⁾ Samme: Jørgen Brahes Levnedes beskrivelse og Dagbøger, Odense 1845, p. 11, 53.

³⁾ Tegnelser over alle Lande, Danske Magasin, III. Række, 6. Bind, p. 53, jfr. f. Ex. ogsaa smstds. IV Række, 9. Bind, p. XXIII—XXIV.

Det er kun nogle faa Exempler ud af en Købmandsregning, en Dagbog og nogle Bekendtgørelser. De her nævnte Genstande og Priser skulde vel kunne sammenholdes med Nutidens Varer og Priser, uden at der skulde ske for store Fejltagelser. Det er formentlig ikke fornødent at gaa videre her med slige Undersøgelser, idet man maa gaa ud fra, at W. Scharling, V. Falbe Hansen, Michael Koefoed, K. A. Wallroth og Dr. Karl Åmark m. fl. har ladet det være sig magtpaaliggende at søge slige Priser og Værdier oplyst saavidt det har været muligt gennem Lensregnskaber, Toldbøger, Kapitelstaxter, Markeds- og Torveordninger, Ind- og Udførselspaabud, private Hus-holdningsregnskaber (som ovenfor) m. v.

Fremfor at komme helt ud i det uvisse maa man derfor vistnok nøjes med og foreløbig slaa sig til Ro med de Gennemsnitstal, som i Øjeblikket foreligger, og afvente, hvad en Række saadanne Specialundersøgelser, som Professor Heckscher stiller i Udsigt¹⁾, maatte tilvejebringe til Oplysning i Spørgsmaalet. Foreløbig maa man derfor citere Will. Scharling:

»Ansætte vi da den Værdi, som Kronemønten havde ved sin første Fremkomst = 100 d. v. s., at man for et vist Beløb i Kronemønt kunde købe *gennemsnitlig* 100 (Pund - Qvint - Tønder - Potter - Alen) af de forskellige Varer, ville vi — med Fastholden af det legale Overførelsesforhold imellem Kronemønten og den tidligere Sølvmønt og under Hensyntagen til begge Forfatteres Beregninger²⁾ *tilnærmelsesvis* kunne udtrykke Pengenes Købeevne i tidligere Tider ved de i første Kolonne nævnte Tal, der altsaa angiver, hvor mange Pund - Qvint - Tønder - Potter eller Alen osv., man i *Gennemsnit* af samtlige Vareklasser til den nævnte Tid kunne faa for en tilsvarende Pengemængde, medens de i anden Kolonne anførte Tal angiver, hvad en Gennemsnits- Varemængde, der nu koster 100 Kr., vilde have kostet i det pågældende Tidsrum:

¹⁾ Sveriges Mynthistorie, p. 48.

²⁾ V. Falbe-Hansen: Hvilke Forandringer er der siden Amerikas Opdagelse foregaaet i Priserne paa Danmarks væsentligste Frembringelser og i Arbejdslønnen her i Landet. Will. Scharling: Pengenes synkende Værdi, begge Kbhvn. 1869. Danmarks Statistik af nævnte Forfattere, III. Bind, Kbhvn. 1878, p. 274—78.

	Til en Gennemsnitsvare- mængde = 100 (i 1873—75) svarede:	Prisen paa en Gennem- snitsvaremængde, der i 1873—75 kunde faas for 100 Kr., var:
i 1872	ca. 109	ca. 91,5
- 1871	- 117	- 85,4
- 1858—70	- 120	- 83,3
- 1854—57	- 117,5	- 85
- 1850—53	- 150	- 66,6
- 1830—49	- 156	- 64
- 1810—29	- 166	- 60
- 1800—09	- 160	- 62,5
- 1780—99	- 182	- 55
- 1750—79	- 212	- 47
- 1650—1749	- 233	- 43
- 1630—49	- 250	- 40
- 1600—29	- 275	- 36
- 1570—99	- 333	- 30
- 1560—69	- 466	- 22
- 1540—59	- 555	- 18
- 1500—39	- 833	- 12

Ligesom det overhovedet maa erindres, at de her anførte Tal kun *tilnærmelsesvis* og omtrentlig angiver Forholdet imellem de forskellige Tider, saaledes er det endvidere en Selvfølge, at de for hvert Tidsrum anførte Tal nærmest angiver det Centrum, hvorom Bevægelsen i disse Aar svinger, og at i Almindelighed, forsaaavidt der enten er Tale om et noget længere Tidsrum eller en betydelig Forskel fra Prisforholdet i de foregaaende eller efterfølgende Tidsrum.

Overgangen maa tænkes foregaaet lidt efter lidt og altsaa forholdsvis fordeles paa de enkelte Aar af det paagældende Tidsrum. Paa lignende Maade er allerede i ovenstaaende Tabel en i Løbet af et længere Tidsrum (t. Ex. 1750—1800) foregaaet betydeligere Prisstigning efter et omtrentlig Skøn fordelt over de enkelte Dele af dette Tidsrum. Det maa endvidere vel erindres, at den angivne Forandring i Pengenes Købeevne ingenlunde gælder over for hver enkelt Vare, idet de enkelte Varer have haft hver sin særlige Prisbevægelse.«

»Idet saaledes Forholdene omkring 1875 tages til Udgangspunkt for Skalaen, maa det vel fastholdes, at enhver *fremtidig* Forandring i Pengenes Værdi opad eller nedad vil nødvendiggøre en Reduktion af de fremtidige Prisforhold til de i 1875 stedfindende, før denne Skala kan benyttes.«¹⁾

De citerede Udtalelser udgør Forklaringen paa de hidtil i Mønt-historien anvendte Beregninger. —

Professor Axel Nielsen har for Christian V.s og Frederik IV.s Tid udelukket *Guldmønten* fra de egentlige Omsætningsmidler og henvist dem til »de rare Medaillers« Klasse. Imidlertid har de dog formentlig spillet en noget større Rolle, navnlig ved Hoffet, hvor Guldmønten anvendtes til Gaver, Spillepenge og lign. Nogle enkelte større Udbetalinger fandt ogsaa Sted i Guld.²⁾ Under Christian IV. møntedes Guldmønt i større Omfang til Lønning af Krigsfolket under Kalmarskrigen, Tyskekrigen 1627 og Svenskekrigen 1644 og fig. Aar. I Renæssancetiden spillede Guldmønten en betydelig Rolle, ikke saa meget den danske, men i stort Omfang den udenlandske, idet Omsætningen i det hele taget i høj Grad bestredes med udenlandsk Mønt. Det vil derfor i dette Arbejde være af Betydning at søge oplyst, i hvor høj Grad Udlandet bidrog til Møntvæsenet her i Landet saavel med Sølv- som Guldmønt. —

For en Ordens Skyld bemærkes, at Sammentællingerne i »Christian IV.s Møntpolitik 1588—1625« er sket i Dalere i Overensstemmelse med de aflagte Møntregnskabers Lydelse uden at disse indeholde nogen Specifikation af Opgæld. Endelig gøres opmærksom paa en beklagelig Trykfejl i »Daler, Mark og Kroner« p. 168 den øverste Tabel, hvor der til Slut skal staa »1624—1625«. —

Jeg takker Arkivar E. J. Kroman og Museumsinspektør N. J. Breitenstein samt Fru Lindahl for utrættelig og elskværdig Bistand i Rigsarkivet og Møntkabinetet.

1) Specie-, Kurant- og Rigsbankdaler, p. 406. K. Wallroth: Sveriges mynt 1732—1921, Myntets köpkraft. Kgl. Mynt- och Justeringsverkets Årsberättelse, 1921, p. 93 ff.

2) Axel Nielsen: Specier, Kroner, Kurant, Kbhvn. 1907, p. 1. Kurantmønten, p. 17.